

**การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการนิยาม/แนวความคิด และปัจจัยที่เสริมสร้าง
กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ :
การขับเคลื่อนจิตวิญญาณของผู้เรียนด้วยพลังทางการศึกษา**

**Synthesis of knowledge about the definition / concepts and factors that reinforce learning
process for developing spiritual of humanization:
the driving spiritual of learners with educational power.**

ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ*

จุริวรรณ จันทพลา**

เดชา ทวีไทย***

บทคัดย่อ

การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการนิยาม/แนวความคิด และปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์: การขับเคลื่อนจิตวิญญาณของผู้เรียนด้วยพลังทางการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับนิยาม/แนวความคิด และปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยการสังเคราะห์การจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 กลุ่มของแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ และการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการสังเคราะห์พบว่า

1. ผู้เข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีนิยาม/แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ดังนี้

“การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา คุณธรรมจริยธรรมอย่างสมดุล และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีเหตุผล”

2. ผู้เข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้กำหนดปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านผู้เรียน ประกอบด้วย การรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น การมีจิตอาสา มีความสามารถในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การมีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสุขภาพทางสังคม เพื่อสร้างให้ผู้เรียนก้าวไปสู่การเป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2.2 ด้านผู้สอน ประกอบด้วยบทบาทในการเป็นผู้บริหารและบทบาทในการเป็นผู้สอน สร้าง

2.2.1 บทบาทในการเป็นผู้บริหาร ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์และเข้าใจบริบทการเรียนรู้และสร้างศรัทธาเพื่อหาทีมงาน การบริหารงานด้วยความโปร่งใส เท่าเทียม และมีส่วนร่วมในการทำงานในเชิงรุก และการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของชุมชน

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** อาจารย์ โครงการจัดตั้งสายวิชาการบริหารธุรกิจและเศรษฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

2.2.2 บทบาทในการเป็นผู้สอน ประกอบด้วย การเป็นผู้จัดการการเรียนรู้ การเข้าใจ และเข้าถึงนักเรียนอย่างถ่องแท้ ความทุ่มเท มุ่งมั่นและเอื้ออาทร การเป็นต้นแบบที่ดี การสร้างกระบวนการหล่อหลอมคนดี

2.3 ด้านครอบครัว ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมทั้งแบบเป็นทางการ โดยการศึกษาเชิงการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ โดยการสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดผลและส่งข้อมูลป้อนกลับสู่โรงเรียน

2.4 ด้านสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย องค์กรแห่งความผูกพัน สิ่งแวดล้อมที่ดี และหล่อหลอมแรงบันดาลใจ

2.5 ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม ประกอบด้วย การให้การรับอย่างสมดุลง และแหล่งการเรียนรู้นอกตำรา

โดยปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง 5 ปัจจัยข้างต้นต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เกื้อกูลและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีปัจจัยด้านผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

Abstract

Synthesis of knowledge about the definition / concepts and factors that reinforce learning process for developing spiritual of humanization: the driving spiritual of learners with educational power aim to synthesize knowledge about the definition / concepts and factors that reinforce learning process for developing spirit of humanization by synthesizing exchanging knowledge process management among 4 groups of mental developing plan for health and study of documents including related literatures. With content analysis, the result of synthesis found that:

1. Participants of exchanging knowledge process have definitions / concepts about knowledge process management for developing spirit of humanization as the following:

“Teaching and learning management in ways consistent with interest, competency and learners’ differences provide the physical, emotional, social, and intellectual balances and are able to rationally live with the others”.

2. Participants of exchanging knowledge process define factors that reinforce the knowledge process management for developing spirit of humanization as the following:

2.1 Factor in learners consisting of self- knowledge and of the others, having mind of volunteer, continuous learning, having a good physical and mental health, and also social health reinforce learners to step forward of being human who has physical, mental, social, and intellectual balances.

2.2 Factor in instructors consists of roles of being the management and

the instructor.

2.2.1 Role of being the management consists of vision and understanding in context, learning and faith for team building, managing with lucidity and equality, participating in proactive working and building network including community involvement.

2.2.2. Role of being the instructor consists of being knowledge management, having clear understanding and access to learners, having dedication, intention, and generosity, being a good role model, and building the process to enlighten the good people.

2.3 Factor in family consists of formal participation by educational studying throughout life and informal participation by supporting activities for good result and feedback to school.

2.4 Factor in educational institution consists of commitment organization, good environment and inspiration forming.

2.5 Factor in social environment consists of harmoniously give and take, and untraditional learning sources.

Above 5 factors that reinforce knowledge management for developing spirit of humanization must be relevant in a way that support and interact with one another by having factor in learners as the center of reinforcing knowledge management for developing spirit of humanization.

บทนำ

การศึกษาถือเป็นรากฐานที่สำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ สังคม และมนุษย์ให้มีความเข้มแข็ง เจริญก้าวหน้า ทนต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ไร้พรมแดน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโลกของยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) นอกจากนี้การศึกษายังเป็นการถ่ายทอดวิชาความรู้ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนรุ่นหลัง ตลอดจนการศึกษายังเป็นการพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ทั้งความเจริญงอกงามทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตลอดจนการเสริมสร้างและรักษาวัฒนธรรมอันดีงามให้คงอยู่ตลอดไป (รสนิทร์ อมรรัตน์, 2545) ซึ่งชนิตา รักษ์พลเมือง (2532) ได้กล่าวว่า “การศึกษาได้รับการยอมรับว่า

เป็นกลไกหรือวิถีทาง (Means) อันมีประสิทธิภาพอันหนึ่งที่จะทำให้บรรลุจุดหมาย (Ends) แห่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามเป้าหมายของประเทศ นอกจากนี้ยังมีความเห็นโดยทั่วไปว่าการพัฒนาคนจำเป็นต้องมีการศึกษา และการศึกษาคือ “บันได” ไปสู่ความสำเร็จทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่ 5 ของมนุษย์” ดังนั้นนานาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศผู้นำความเจริญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยมีการจัดสรรงบประมาณในการให้การศึกษาแก่ประชาชนในลำดับต้น ๆ ของการจัดสรรงบประมาณในแต่ละประเภท เช่นเดียวกับประเทศไทยที่ได้ให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยมีการจัดสรรงบประมาณในการบริหารประเทศด้านการศึกษาระดับต้น ๆ มาตลอด

ทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทย ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2544) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (ฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2554) ที่ได้มุ่งเน้นความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรหลักที่สำคัญในการพัฒนาทุกด้าน นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติการศึกษาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็ระบุไว้ชัดเจนว่าจะมุ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมตลอดจนมีจิตวิญญาณในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

การให้การนิยาม/แนวความคิด เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากเปรียบเสมือนปรัชญาการจัดการศึกษา ที่เป็นทิศทาง และเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา ถ้าเป้าหมายและทิศทางขาดความถูกต้องและชัดเจน จะส่งผลให้กระบวนการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้ล้มเหลวได้ ในขณะเดียวกันถึงแม้จะมีเป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจนแล้ว กระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างจิตวิญญาณนั้น ก็จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการขัดเกลาจากการศึกษาที่มีสภาพแวดล้อมทางสังคม ทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางจิตที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะ เป็นปัจจัย/เงื่อนไขที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะให้การศึกษาช่วยยกระดับสติปัญญา จิตใจที่ดีงาม ความเอื้ออาทรในสังคม จะทำให้คนและสังคมเป็นสังคมที่พร้อมที่เคลื่อนเข้าสู่ยุคคลื่นที่ 5 (ยุคปราชญ์สังคม)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับนิยาม/แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

แหล่งข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง

1. ข้อมูลจากเอกสารแนวคิดและทฤษฎีทั้งของนักวิชาการไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2. ข้อมูลจากการถอดเทปกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 วง วงละ 3 รอบ ซึ่งเป็นข้อมูลจากโครงการ ที่ประกอบด้วยคำแนะนำประสบการณ์หรือเรื่องเล่าดีๆ ที่เป็น Success Story Telling ผ่านวิถีทัศนกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บันทึกเอกสารถอดเทปการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บันทึกถอดประสบการณ์เรื่องเล่า (Fact Sheet)

3. ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสียกับโครงการ (Stakeholder) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการไม่ว่าจะเป็น ผู้บริหาร ผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง ในประเด็นเกี่ยวกับองค์ประกอบการเรียน รวมทั้งนโยบายและการบริหารจัดการ เพื่อเป็นการยืนยันถึงความสำเร็จของโครงการ ตลอดจนแนวทางการปรับปรุงเพื่อเพิ่มเติมให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. ข้อมูลจากการวิพากษ์ผลการสังเคราะห์โดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกกลุ่ม

วิธีการศึกษา

1. การประชุมเตรียมความพร้อมของนักวิจัย
2. การศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งของนักวิชาการไทยและต่างประเทศ

3. ถอดประสบการณ์ ค้นหาการปฏิบัติที่ดี หรือสิ่งดีๆ และถอดบทเรียนความรู้ตามหลักวิชาการ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้ข้อมูลจากการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 กลุ่มของแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ

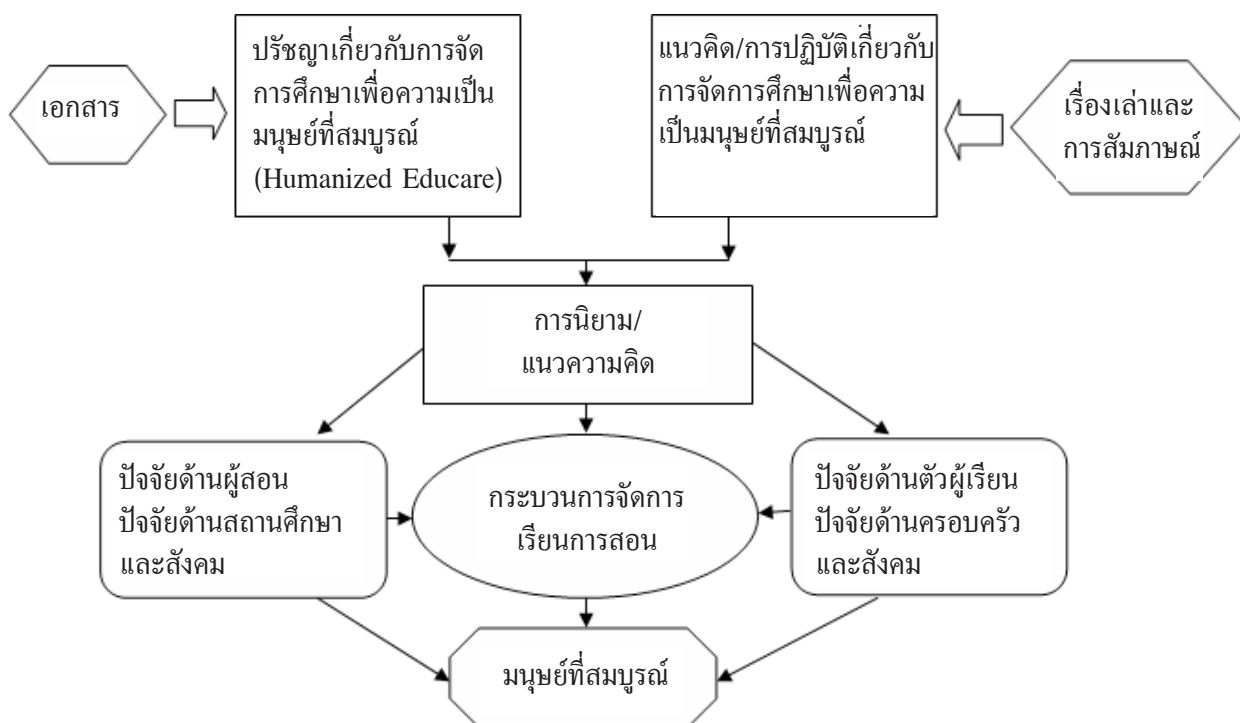
4. วิพากษ์ผลการสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 เพื่อความถูกต้องของสังเคราะห์ เพื่อตรวจสอบและยืนยันความน่าเชื่อถือ โดยผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ตามท้องเรื่อง

5. นำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ตามวัตถุประสงค์ที่ 3 โดยนำผลจากการสังเคราะห์องค์ความรู้จากข้อมูลทั้ง 3 ส่วน จากเอกสารทางวิชาการ จากเรื่องเล่าจากเวทีการจัดการความรู้ (Fact Sheet / VDO / Observation/ Field Note และ Success Story Telling) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการนำเสนอแนวทางจะใช้ทฤษฎีเชิงระบบ (Systematic Theory) ผนวกกับทฤษฎีทางสังคม ได้แก่ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และทฤษฎีทางการเรียนรู้

6. สรุปบทเรียนและเขียนรายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

กรอบแนวคิดในการศึกษา

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา

ผลการศึกษา

ผลการสังเคราะห์สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. นิยาม/แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

จากการสังเคราะห์การจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 กลุ่มของแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ พบว่าผู้เข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้กำหนดนิยาม/แนวความคิดเกี่ยวกับ “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” ดังนี้

“กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา + จิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”

“การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิด เจตคติ และพฤติกรรมของผู้เรียนในทางที่ดีขึ้น”

“การมีจิตใจหรือความรู้สึกนึกคิดที่ดี ทำให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีเหตุผล”

หรือ

“คนดี คนเก่ง และมีความสุข”

ดังนั้น “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” จึงหมายถึง

“การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีเหตุผล”

2. ปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การจะบรรลุภารกิจในการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งถือเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อันประกอบด้วย ผู้เรียน ผู้สอน ครอบครัว สถาบันการศึกษา และสภาพแวดล้อมทางสังคม

จากการสังเคราะห์การจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 กลุ่มของแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ พบว่าผู้เข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้กำหนดปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง 5 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยด้านผู้เรียน : คนดี คนเก่ง มีความสุข ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 4 ประการคือ (1) การรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น (2) การมีจิตอาสา (3) การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และ (4) การมีความสุขที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสุขภาพทางสังคม เพื่อสร้างให้ผู้เรียนก้าวไปสู่การเป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

ปัจจัยด้านผู้เรียน			
ร่างกาย	อารมณ์	สังคม	สติปัญญา
มีสุขภาพทางกาย	รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้	เข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล	มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
	มีสุขภาพจิตใจ	มีจิตอาสา	
		มีสุขภาพทางสังคม	

2. ปัจจัยด้านผู้สอน : แหล่งวิทยากร ตัวอย่างที่ดี และเป็นผู้ช่วยเหลือ/สนับสนุน ประกอบด้วยบทบาทในการเป็นผู้บริหารและบทบาทในการเป็นผู้สอน ดังนี้

2.1 บทบาทในการเป็นผู้บริหาร ประกอบด้วย (1) การมีวิสัยทัศน์และเข้าใจบริบท (2) การเรียนรู้และสร้างศรัทธาเพื่อหาทีมงาน (3) การบริหารงานด้วยความโปร่งใส เท่าเทียม และมีส่วนร่วม (4)

การทำงานในเชิงรุก และ (5) การสร้างเครือข่ายและ การมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 บทบาทในการเป็นผู้สอน ประกอบด้วย (1) การเป็นผู้จัดการการเรียนรู้ (2) การเข้าใจและเข้าถึงนักเรียนอย่างถ่องแท้ (3) ความทุ่มเท มุ่งมั่นและเอื้ออาทร (4) การเป็นต้นแบบที่ดี และ (5) การสร้างกระบวนการหล่อหลอมคนดี

ปัจจัยด้านผู้สอน	
บทบาทในการเป็นผู้บริหาร	บทบาทในการเป็นผู้สอน
มีวิสัยทัศน์และเข้าใจบริบท	ผู้จัดการการเรียนรู้
เรียนรู้และสร้างศรัทธาเพื่อหาทีมงาน	เข้าใจและเข้าถึงนักเรียนอย่างถ่องแท้
โปร่งใส เท่าเทียม และมีส่วนร่วม	คุณแม่ใจดี : ทุ่มเท มุ่งมั่น เอื้ออาทร
การทำงานงานเชิงรุก (Proactive Approach)	เป็นต้นแบบที่ดี (Role Model)
สร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของชุมชน	สร้างกระบวนการหล่อหลอมคนดี
เป็นแหล่งวิทยากร + เป็นตัวอย่างที่ดี + เป็นผู้ช่วยเหลือ/สนับสนุน = เป็นผู้เสริมสร้างความเป็นมนุษย์	

3. ปัจจัยด้านครอบครัว : เตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมภายนอก สร้างและประเมินผลการเรียนรู้ของโรงเรียน ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมทั้งแบบเป็นทางการ โดยการศึกษาเชิงการเรียนรู้

ตลอดชีวิต และ (2) การมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ โดยการสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดผลและส่งข้อมูลป้อนกลับสู่โรงเรียน

ปัจจัยด้านครอบครัว	
การมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ	การมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการ
การศึกษาเชิงการเรียนรู้ชีวิต	สนับสนุนกิจกรรมให้เกิดผล
การฝึกสร้างนิสัยที่ดี	ส่งข้อมูลป้อนกลับสู่โรงเรียน
เตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมภายนอก	สร้างและประเมินผลการเรียนรู้ของโรงเรียน

4. ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา : สร้างความสุขและแรงบันดาลใจ ประกอบด้วย (1) องค์การแห่งความผูกพัน (2) สิ่งแวดล้อมที่ดี และ (3) หล่อหลอมแรงบันดาลใจ

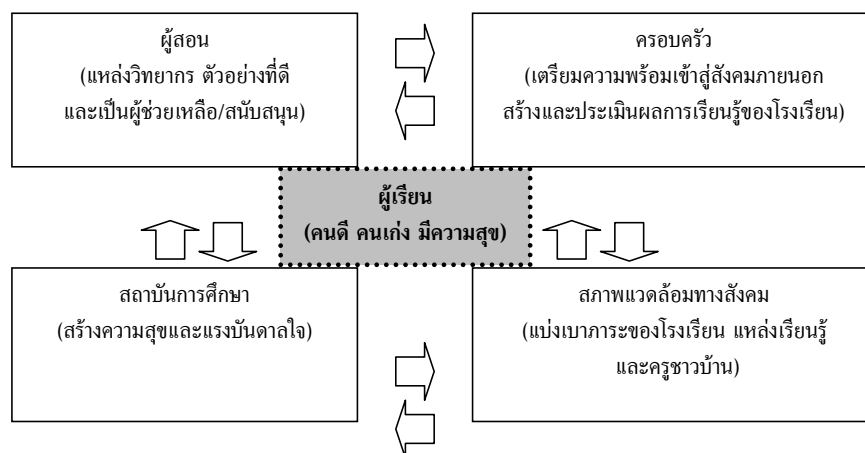
ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา	
องค์การแห่งความผูกพัน สิ่งแวดล้อมที่ดี : โรงเรียนริสอร์ท	หล่อหลอมแรงบันดาลใจ
สร้างความสุขและแรงบันดาลใจ	

5. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม : แบ่งเบาภาระของโรงเรียน แหล่งเรียนรู้ และครูชาวบ้าน ประกอบด้วย (1) การให้การรับอย่างสมดุล และ (2) แหล่งการเรียนรู้นอกตำรา

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม	
การเป็นผู้ให้ การเป็นผู้รับ	แหล่งเรียนรู้ ครูชาวบ้าน
แบ่งเบาภาระของโรงเรียน + แหล่งเรียนรู้ + ครูชาวบ้าน	

โดยปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง 5 ปัจจัยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เกื้อกูลและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีปัจจัย

ด้านผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนี้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. จากการสังเคราะห์การจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 กลุ่มของแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ พบว่าผู้เข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ได้กำหนดนิยาม/แนวความคิดเกี่ยวกับ “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” คือ “การจัดการเรียน

การสอนด้วยวิธีการที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีเหตุผล” ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับความหมายของคำว่า “การศึกษา (Education)” ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ระบุว่า “การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” และมีความสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2549) ที่ได้กล่าวไว้ในการประชุมเสวนา “จิตตปัญญาศึกษา: การเรียนรู้จากภายใน” ว่า จิตตปัญญาศึกษา หรือ Contemplative Education เป็นการเรียนรู้ภายใน การศึกษาด้านในเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง และสมนอมรวีวัฒน์ (2549) ที่อธิบายความหมายของจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า เป็นการศึกษาที่นุ่มนวลใจอย่างใคร่ครวญและค้นหาความจริงของสรรพสิ่ง เป็นการเรียนรู้ที่สร้างกระบวนการทัศนใหม่ จัดหลักสูตร เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ ความเมตตา จิตสำนึกต่อส่วนรวม การนำปรัชญาแนวพุทธมาพัฒนาจิตและฝึกปฏิบัติจนผู้เรียนเกิดปัญญา สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิต

2. ผู้เข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้กำหนดปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านผู้เรียน ประกอบด้วย การรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น การมีจิตอาสา มีความสามารถในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การมีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสุขภาพ

ทางสังคม เพื่อสร้างให้ผู้เรียนก้าวไปสู่การเป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2.2 ด้านผู้สอน ประกอบด้วยบทบาทในการเป็นผู้บริหารและบทบาทในการเป็นผู้สอน

2.2.1 บทบาทในการเป็นผู้บริหาร ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์และเข้าใจบริบทการเรียนรู้และสร้างศรัทธาเพื่อหาทีมงาน การบริหารงานด้วยความโปร่งใส เท่าเทียม และมีส่วนร่วม การทำงานในเชิงรุก และการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2.2 บทบาทในการเป็นผู้สอน ประกอบด้วย การเป็นผู้จัดการการเรียนรู้ การเข้าใจและเข้าถึงนักเรียนอย่างถ่องแท้ ความทุ่มเท มุ่งมั่นและเอื้ออาทร การเป็นต้นแบบที่ดี การสร้างกระบวนการหล่อหลอมคนดี

2.3 ด้านครอบครัว ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมทั้งแบบเป็นทางการ โดยการศึกษาเชิงการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ โดยการสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดผลและส่งข้อมูลป้อนกลับสู่โรงเรียน

2.4 ด้านสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย องค์การแห่งความผูกพัน สิ่งแวดล้อมที่ดี และหล่อหลอมแรงบันดาลใจ

2.5 ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม ประกอบด้วย การให้การรับอย่างสมดุล และแหล่งการเรียนรู้นอกตำรา

โดยปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง 5 ปัจจัยข้างต้นต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เกื้อกูลและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีปัจจัยด้านผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ อางอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2546) ที่ได้ศึกษาการ

พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนการบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยอิงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งรู้ด้วยตนเอง ในการศึกษาที่มีการค้นคว้าจากเอกสารทั้งในและต่างประเทศ พบว่าในต่างประเทศได้ให้การยอมรับการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ มีหลักฐานการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง และยังสอดคล้องกับ จริฐการ พงศ์ภคเธียร (2550) ที่ได้ศึกษาถึงการวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่าการดำเนินการมีปัจจัยร่วม ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ ความรักความเมตตา ความตระหนักรู้ ประสบการณ์ตรง คิดใคร่ครวญ เห็นเชื่อมโยง การคิดเชิงวิพากษ์ และวิจารณ์ญาณ ส่วนปัจจัยภายนอก คือ การเรียนรู้แบบองค์รวม กัลยาณมิตร แบบอย่างของผู้สอน และปัจจัยเกื้อหนุน คือ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เนื้อหาหลักสูตร วัฒนธรรมองค์กร และการจัดแหล่งเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ในการเสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น จะต้องมีการประสานความร่วมมือกันระหว่างปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง 4 ปัจจัย คือ ผู้สอน ครอบครัวยุทธศาสตร์ การศึกษา และสภาพแวดล้อมทางสังคม ในลักษณะที่เกื้อกูล สื่อสารข้อมูลระหว่างกัน และมีปฏิสัมพันธ์ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยึดปัจจัยด้านผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยยึดหลักความสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน เป็นสำคัญ

2. ในส่วนของปัจจัยที่เสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง 4 ปัจจัยนั้น ควรจะแสดงบทบาท

ในกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสม ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านผู้สอน อันประกอบด้วย 2 บทบาทหลัก คือ บทบาทของการเป็นผู้บริหาร จะต้องเป็นหัวหน้าที่ดี บริหารงานโดยยึดหลัก “ธรรมาภิบาล” ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความสำเร็จของงานร่วมกับสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ร่วมงานทั้งครูผู้สอน ผู้ปกครอง และชุมชน ในส่วนบทบาทของการเป็นผู้สอนนั้น ครูจะต้องทำหน้าที่ในการเป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยยึดหลัก “ความรู้คู่คุณธรรม”

2.2 ครอบครัวยุทธศาสตร์ จะต้องมีส่วนร่วมในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งการมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนการศึกษาที่กลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิต

2.3 สถาบันการศึกษา จะต้องเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อจะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีความสุข และสร้างความสนใจที่อยากจะเรียนรู้เพิ่มเติม

2.4 สภาพแวดล้อมทางสังคม ควรให้การสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในด้านความขาดแคลนและการเป็นแหล่งเรียนรู้นอกตำรา ที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง และเสริมสร้างทักษะการคิดและเจตคติที่เหมาะสมและมีสำนึกรักชุมชน

3. ในส่วนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น ควรเน้นการจัดกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติจริง (Learning by Doing) และสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ในทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น

4. การจัดประกวดครูและนักเรียนต้นแบบ ที่มีจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับครูและนักเรียน รวมทั้งยังเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ครูและนักเรียนในโรงเรียนอื่นอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2532). **การศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- จิรัฐการ พงศ์ภคเธียร. (2550). **การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2549). **ระบบการเรียนรู้ใหม่ไปให้พ้นวิกฤตแห่งยุคสมัย**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- รสรินทร์ อมรรัตน์. (2545). **การประเมินผลหลักสูตรวิชาสื่อสารการกีฬา**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2546). **บทบาทของสถาบันการศึกษาต่อการพัฒนาจิตใจ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.
- อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2546). **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนการบูรณาการคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยอิงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งรู้ด้วยตนเอง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.